

Chức năng mới của kế toán trong tương lai

 PGS.TS. Đặng Văn Thanh*

Nghề kế toán, giống như tất cả các ngành nghề, đều trải qua giai đoạn đánh giá, định vị lại vai trò, chức năng trong tương lai trong bối cảnh mới của nền kinh tế. Do kết quả của những thay đổi, biến động về thể chế kinh tế, về văn hóa, về phát triển khoa học - công nghệ và môi trường kinh tế - xã hội. Cần nhận thức cho đúng chức năng của kế toán, kiểm toán trong tương lai, trước những biến động của các thể chế và sự phát triển của khoa học công nghệ. Hãy tìm giải pháp để tồn vinh và giữ gìn kế toán là một nghề đáng được tôn trọng, đánh giá cao trong tương lai cho các thế hệ mai sau.

Từ khóa: kế toán, kiểm toán; chức năng kế toán; chuyên gia kế toán, PGS.TS Đặng Văn Thanh.

Đối với kế toán và nghề kế toán luôn đối diện những đe dọa về sự tồn tại như thế nào trong tương lai, do ba thách thức lớn: tính hấp dẫn; sự phù hợp và sự thay đổi.

Thách thức đầu tiên: có thể nhìn thấy được, giới trẻ ít ham mê và đủ kiên trì với nghề con số, so với các thể hệ trước. Làm nghề kế toán, nhưng ít quan tâm tới ý nghĩa của con số, họ lạm dụng sự phát triển của khoa học và thành tựu của công nghệ để truy nhập và kết xuất thông tin một cách máy móc, không cần hiểu sâu về quy trình kế toán. Họ lạnh lùng và vô cảm với những số liệu, dữ liệu kế toán. Nhiều người đã không coi kế toán như một ngành học, một lĩnh vực khoa học. Một tác động được các tổ chức kế toán chuyên nghiệp cảm nhận được là, số lượng sinh viên sau tốt nghiệp sẵn sàng tham gia các chương trình cấp chứng chỉ không nhiều. Có một số lý do cho điều này, từ sự thúc đẩy của thể hệ con cái theo nghề của cha mẹ giảm dần đến thực tế là những người trẻ có định hướng học tập trước đây theo hướng kế toán. Giờ đây, có thể thỏa mãn những sở thích đó bằng nhiều con đường và cơ hội nghề nghiệp khác, đặc biệt là xung quanh quản lý dữ liệu, cái nhìn sâu sắc và trí tuệ kinh doanh.

Thách thức thứ hai: về mức độ phù hợp. Ngày nay, ngành kế toán càng phải đối mặt với một loạt các biến động xã hội, sự phát triển của khoa học công nghệ. Đã xuất hiện những e ngại, trí tuệ nhân tạo và sẽ đảm nhận công việc kế toán. Hơn nữa nhu cầu về kế toán sẽ giảm dần (dù thực tế là không đúng sự thật) và các kỹ năng kế toán ngày càng được sự phát triển khoa học kỹ thuật chuyên sang tự động hóa cả khâu truy nhập thông tin, xử lý thông tin và kết xuất thông tin.

Thách thức thứ ba: có lẽ là “tồi tệ” nhất trong số đó, là “nền kinh tế kỹ năng” mới đang đặt trọng tâm lớn hơn vào việc người lao động yêu cầu các chứng chỉ chi tiết, chuyên nghiệp hơn với các kỹ năng nghề nghiệp cần cập nhật và thay thế thường xuyên như: kỹ năng phân loại thông tin, phân tích thông tin, kỹ năng kế toán quản trị, kế toán quản trị chi phí... Có nghĩa là, trình độ học vấn ban đầu ở các trường và chứng chỉ của một kế toán viên sẽ không còn đủ để đảm bảo việc làm lâu dài tại một đơn vị, một doanh nghiệp trong sự nghiệp kế toán.

Ba thách thức này dẫn đến sự thay đổi rõ ràng trong việc lựa chọn giáo dục và nghề nghiệp, đồng thời tác động đến tư cách thành viên của các tổ chức kế toán chuyên nghiệp. Thay vì đẩy lùi những thách thức này hoặc cố gắng giải quyết chúng

* Hiệp Hội Kế toán và Kiểm toán Việt Nam

một cách trực tiếp, ví dụ, tăng động lực tuyển dụng hoặc chi tiêu tiếp thị. Nghề nghiệp kế toán tự thân phải luôn chứng tỏ là một nghề hấp dẫn, phù hợp nhiều đối tượng và rất cần đức tính cần cù, chu đáo nhưng phải nhanh nhạy, linh hoạt.

Để làm được điều này, các tổ chức kế toán chuyên nghiệp, các nhà kế toán cần đón nhận những thách thức và nắm bắt cơ hội để duy trì tương lai của nghề kế toán, về chức năng của kế toán trong tương lai. Cần nhận thức lại và triển khai các giải pháp sau:

Thứ nhất, kế toán và kiểm toán - những nhận thức mới

Có thể nhận thấy, trong môi trường kinh tế - xã hội hiện nay, cần có nhận thức mới, nhận thức lại chức năng kế toán. Kế toán đã không chỉ và không thuần túy là hoạt động tổ chức hệ thống thông tin kinh tế - tài chính, không thuần túy là việc thu thập thông tin, ghi chép, phản ánh, xử lý, tổng hợp và cung cấp các thông tin kinh tế - tài chính cho quản lý. Kiểm toán - một nhánh phát triển của kế toán - đã không thuần túy là kiểm tra, đánh giá và xác nhận mức độ tin cậy của thông tin kế toán. Kế toán và kiểm toán đã và đang phải đảm nhiệm thêm các chức năng phân tích, đánh giá thông tin và tư vấn quản trị tài chính, quản trị kinh doanh. Trong nền kinh tế thị trường, ngày càng sôi động và với sự cạnh tranh ngày càng khốc liệt, các nhà quản lý không chỉ cần những thông tin tin cậy, nhưng khô cứng, đang rất cần những thông tin “động”, những con số biết nói. Quan trọng hơn, các nhà quản trị, các nhà quản lý và hoạch định chính sách đã và đang cần những đánh giá, những tư vấn và khuyến nghị cho các quyết định quản lý, quyết định kinh doanh, đặc biệt là các quyết định đầu tư. Hơn thế nữa, kế toán, kiểm toán còn

phải tham gia vào hoạch định các chính sách kinh tế - tài chính trong một môi trường kinh tế đầy biến động, luôn thay đổi. Chính vì vậy, trong một tổ chức, kế toán và kiểm toán đang ngày càng được đảm nhiệm bởi không ít nhân viên đến từ bên ngoài nghề kế toán, nhưng có hiểu biết nhất định về con số của kế toán. Có nghĩa là, họ là những người vào nghề kế toán, kiểm toán không phải bằng cách đã được đào tạo về kế toán, kiểm toán và không có chứng chỉ nghề nghiệp về kế toán kiểm toán. Đây là một thực tế và ngay ở Việt Nam cũng vậy, không ít kế toán trưởng, không ít kiểm toán viên vào nghề kế toán, kiểm toán từ những chuyên ngành đào tạo không phải là kế toán, kiểm toán.

Hơn nữa, cũng phải thấy, dưới tác động của Cách mạng Công nghiệp (CMCN) 4.0, cách mạng công nghệ số, cho dù trong tương lai có ngày càng nhiều các yêu cầu nghiệp vụ của kế toán sẽ được thực hiện bằng kỹ thuật số, bằng phần mềm, thậm trí bằng chương trình kỹ thuật số hay nhiều chức năng, vai trò truyền thống do kế toán đảm nhiệm nay được đảm nhiệm bởi những người khác, thì việc đào tạo và chuẩn bị kế toán vẫn phải được chú ý đến việc mở rộng và nâng cao nghiệp vụ năng lực cho những người làm kế toán, kiểm toán.

Thứ hai, thiết lập lại mô hình và quy trình kế toán, kiểm toán

Trong bối cảnh hiện nay của nền kinh tế và dưới tác động của CMCN 4.0, cách mạng công nghệ số thì kỹ năng kinh doanh và sự nhạy bén trong các quyết định (bao gồm cả các kỹ năng mềm thiết yếu) và việc áp dụng kiến thức quản lý ngày càng trở nên quan trọng hơn các kỹ năng nghiệp vụ thuần túy, kỹ năng nghề nghiệp đơn thuần. Thách thức này đang bắt đầu được

giải quyết bởi lĩnh vực dịch vụ: chuyển sang chương trình giảng dạy và đánh giá dựa trên năng lực, dạy các kỹ năng cốt lõi thông qua các phương pháp giải quyết vấn đề, kết hợp thêm học tập dựa trên các yêu cầu từ thực tế, trong đó các thành phần kỹ thuật nghiệp vụ được cấp chứng chỉ chuyên ngành và phải liên tục bổ túc, nâng cao các kỹ năng nghiệp vụ chuyên ngành hẹp và kỹ năng xử lý công việc trong thực tế như: kỹ năng phân tích dự báo, kỹ năng quản trị kinh doanh, kỹ năng quản trị rủi ro, kỹ năng thích ứng trong môi trường luôn thay đổi. Nội dung đào tạo theo chứng chỉ chuyên nghiệp kế toán, kiểm toán hiện đang bị lạc hậu trước những yêu cầu mới và cần phải có những bước chuyển mình cùng với những thay đổi trong giáo dục nói chung, trong chương trình đào tạo kế toán, kiểm toán nói riêng.

Thứ ba, mở rộng phạm vi kiến thức, phạm vi nghề nghiệp cho người làm kế toán, kiểm toán

Có thể thấy rằng, hiện nay sinh viên các trường đại học đang có xu hướng chọn các bằng cấp tổng quát hơn, thay vì bằng cấp mang tính chuyên nghiệp, chuyên môn sâu được công nhận chuyên nghiệp. Họ không chấp nhận các bằng cấp kế toán công nghiệp, kế toán xây dựng cơ bản, thậm chí cả kế toán doanh nghiệp hay kế toán hành chính sự nghiệp mà muốn chứng chỉ kế toán, kiểm toán nói chung, hoặc kế toán tổng hợp và có thể làm việc bất cứ loại hình doanh nghiệp nào, loại hình đơn vị hành chính sự nghiệp nào. Vì vậy, rất cần suy nghĩ cần thận hơn về chương trình và nội dung chương trình đào tạo kế toán, kiểm toán. Hơn nữa, nghề nghiệp nói chung và nghề kế toán nói riêng cần mở ra các con đường vào nghề sao cho các cánh cửa không bị

đóng lại quá sớm và tạo ra các con đường thay thế, mở mang nghề nghiệp sang lĩnh vực khác. Trên thực tế, không ít nhà kế toán đã rời nghề sang làm chính trị, tham gia bộ máy lãnh đạo, điều hành đất nước, hoạch định chính sách vĩ mô, điều hành hoạt động kinh doanh, quản lý kinh doanh, quản lý kinh tế tài chính Nhà nước. Họ có đủ kiến thức, đủ năng lực và phẩm chất và không ít người đã rất thành công ở lĩnh vực không liên quan gì đến kế toán, kiểm toán. Nhưng thực chất, kiến thức kế toán và kiểm toán, phẩm chất bản lĩnh nghề kế toán đã làm nền và đã tạo tiền đề cho những thành công của họ.

Ngoài việc giữ cho cánh cửa nghề nghiệp rộng mở, thách thức và cơ hội quan trọng nhất đối với nghề kế toán, kiểm toán là cách hiểu, định nghĩa và phân định về kế toán, kiểm toán cần được nhận thức lại đúng hợp xu thế phát triển tất yếu trong tương lai, trong khi vẫn giữ một vai trò rõ ràng của một chuyên gia tài chính - kế toán. Về mặt kỹ thuật nghiệp vụ, mô hình tương lai của kế toán cần phải thỏa mãn những gì về chức năng truyền thống và chức năng mới có tính chất phát triển của kế toán, với phạm vi kiến thức rộng hơn và độ mở nghề nghiệp thoáng đảng hơn. Định nghĩa và chức năng kế toán cần đủ hẹp để duy trì sự phân biệt rõ ràng giữa những gì là và những gì không thuộc về kế toán, nhưng đủ rộng để bao gồm các vai trò và nghề nghiệp phi truyền thống hiện đang thực hiện như chức năng phân tích dự báo, giám định và tư vấn của kế toán, kiểm toán. Đáp ứng được cả hai yêu cầu, hai nội dung như trên là điều không hoàn toàn dễ dàng, nếu không nói là vô cùng khó khăn.

Kết hợp ba yếu tố, ba giải pháp trên với nhau, các tổ chức kế toán chuyên nghiệp không chỉ phải giải

quyết các con đường học vấn, con đường kiến thức mà còn cả các loại thành viên tham gia các tổ chức kế toán, kiểm toán. Tư cách thành viên của một tổ chức chuyên nghiệp thường liên quan nhiều đến điều kiện trở thành thành viên, điều kiện được hành nghề chuyên nghiệp.

Một là, các chương trình đào tạo và chứng nhận kế toán, kiểm toán viên chuyên nghiệp còn có sự phân biệt đối xử giữa những người đã và những người chưa trải qua một loại quy trình đánh giá (thi, kiểm tra) nhằm đo lường năng lực nghề nghiệp của kế toán viên, kiểm toán viên. Cần chuẩn bị chương trình đào tạo hợp lý cũng như những phương thức đánh giá phù hợp cho những kế toán viên, kiểm toán viên trong tương lai. Đối với nghề kế toán và kiểm toán, một nghề nghiệp gắn liền và chịu tác động mạnh của thể chế và các cơ chế chính sách. Vì vậy, cần đặt ra yêu cầu thiết yếu về học tập suốt đời đối với các chuyên gia kế toán, kiểm toán. Điều này sẽ ảnh hưởng không ít đến mô hình, đến chương trình giáo dục bắt buộc truyền thống, giáo dục phổ thông trung học, tiếp theo là giáo dục đại học, sau đại học, đào tạo trong thực tế nghề nghiệp. Nếu người làm kế toán tương lai không ngừng sáng tạo, không ngừng tự đổi mới, thì không đủ kiến thức và kỹ năng để đảm đương công việc. Việc bồi dưỡng, trau dồi kỹ năng nghề nghiệp của người làm kế toán là một quá trình không có điểm dừng. Nói một cách thực tế hơn, kỹ năng của nghề nghiệp kế toán được trau dồi và bổ túc từ thuở sinh viên cho hết cả quãng đời làm việc bao gồm cả các kỹ năng, kiến thức nền tảng chính trị, kinh tế; nền tảng kinh doanh, thương mại, tài chính, ngân hàng, công nghệ, kỹ thuật và kỹ năng làm việc theo nhóm, kỹ năng ứng xử.

Hai là, cần phân định rõ những yêu cầu, đòi hỏi mang tính ổn định lâu dài và những yêu cầu mang tính tạm thời để có cách ứng xử phù hợp. Đối với các nhà kế toán, kiểm toán cung cấp dịch vụ thì yêu cầu kỹ năng nghiệp vụ trên phần mềm kế toán, yêu cầu về các kỹ năng cơ bản và sử dụng bộ công cụ hỗ trợ là yêu cầu luôn ổn định. Các yêu cầu về kiến thức kinh doanh phải được bổ túc thường xuyên, tùy theo ngành nghề và bối cảnh kinh tế xã hội cụ thể. Cần chuẩn bị khả năng đáp ứng yêu cầu cho kế toán viên và kiểm toán viên trong tương lai. Ví dụ, có nên thực hiện chuyên môn hóa kỹ thuật về thuế, kiểm toán, kế toán quản trị,... không chỉ trước mà cả sau khi được cấp chứng chỉ nghề nghiệp.

Ba là, cần có sự quan tâm bồi dưỡng và kiểm soát đạo đức nghề nghiệp, trước hết là các hành vi đạo đức và tính liêm chính của kế toán và kiểm toán viên. Điều đáng lo ngại là, sự suy giảm lòng tin của xã hội và tư cách phẩm chất của những người hành nghề kế toán, kiểm toán.

Nói tổng quát, cần nhận thức lại chức năng của kế toán, kiểm toán và mở rộng cánh cửa chào đón những thành viên xứng đáng vào cộng đồng những nhà kế toán, kiểm toán chuyên nghiệp. Hãy tôn vinh và giữ gìn kế toán là một nghề đáng được tôn trọng, đánh giá cao trong tương lai cho các thế hệ mai sau. ▣

Tài liệu tham khảo

- Luật Kế toán 2015
 Luật Kiểm toán độc lập 2011
 Luật Kiểm toán Nhà nước 2015
 PGS.TS Đặng Văn Thanh, TS. Nguyễn Thế Khải "Nguyên lý kế toán", ĐH Kinh doanh và Công nghệ Hà Nội
 PGS.TS Đặng Văn Thanh: Đổi mới quy trình kế toán trong bối cảnh CMCN 4.0, Tạp chí Kế toán và Kiểm toán.